

ORTAÖĞRETİM DÜZEYİNDEKİ DİN EĞİTİMİ OKULLARI VE DİĞER MESLEK LİSELERİNİN SAYISAL GELİŞMELERİ (1978—1987 DÖNEMİ)

Araş. Gör. Hasan Hüseyin AKSOY*

GİRİŞ

Kurtuluş Savaşının kazanılması ve 29 Ekim 1923'te kabul edilen Cumhuriyet'le birlikte, Türk toplumu tüm alanlarda yeni bir döneme girmiştir. Eğitim, ekonomi, dinin yönetimdeki yeri, ulusal amaçlar, sosyal yaşam vb. değişmiş, yeniden yapılandırılmaları sözkonusu olmuştur.

Cumhuriyet dönemi eğitiminde dikkati çeken ya da çekmesi gereken en önemli iki nokta, eğitimin laik niteliği ve tüm nüfusa götürülmesi gereğine olan inanç ve çabadır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde eğitimin, askeri okullar dışında, yerel yönetimlerin, dinsel kurumların egemenliğinde bulunduğu bilinmektedir. Eğitimde ortak amaçlar da sözkonusu değildir. Öte yandan eğitim hizmeti götürülen ya da okur-yazar olan kitle, nüfusun yüzde onunun altındadır¹. Cumhuriyet döneminde eğitimin amaçlarının, örgütlenmesinin, dinsel içeriğinin ve kullanılan harflerin değiştirilmesi yanında, herkese eğitim verme hedefi de ortaya konmuştur. Bu hedef, Atatürk'ün, şu deyişinde kendini gösterir:

Yeni Türk harflerini çabuk öğrenmelidir. Yurttaş, kadına, erkeğe, hamala, sandalcıya öğretiniz. Bu ödevi yaparken düşününüz ki, bir ulusun, bir toplumun yüzde onu okuma yazma bilir, yüzde sekseni bilmez; bundan insan olarak utanmak gerekir... En çok bir iki yıl içinde bütün yurttaşlar, yeni harfleri öğreneceklerdir. Ulusumuz, yeni yazısıyla, kafasıyla bütün uygarlık dünyasının yanında olduğunu gösterecektir².

* Eğitim Yönetimi ve Planlaması Bölümü

1 Yahya Akyüz. *Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1988'e)*. Genişletilmiş 3. Baskı. A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No 160, Ankara 1989, s. 362.

2 Türk Dil Kurumu. *Atatürk'ün Milli Eğitimimize İlgili Düşünce ve Buyrukları*. (Bugünkü Dile Aktaran: Vasfi Bingöl). Ankara 1979, s. 46—47.

Cumhuriyet dönemi eğitim politikası, başlıca üç dönemde incelenebilmektedir. Birincisi, genel kalkınma politikası içinde eğitime öncelik verilen ve eğitim politikasına kitle eğitiminin temel hedef seçildiği 1950 öncesi dönemdir. İkincisi, eğitimin yalnız “toplumsal bir hizmet” olarak düşünüldüğü ve temel hedefin, halkın eğitim isteminin karşılanması olduğu 1950–1960 dönemidir. Üçüncüsü, planlı kalkınma dönemi olan, 1960 sonrası dönemdir³.

1960 sonrası dönemde, planlı kalkınma politikası benimsenmiş ve beş yıllık dilimler halinde altı kalkınma planı hazırlanmıştır. Kalkınma planları içinde önemli bir yer tutan eğitim planlarında, ilköğretimde halkın eğitim istemini karşılamak “temel strateji”yi oluştururken, orta ve yükseköğretimde ekonominin nitelikli insangücü gereksinmesini karşılamak hedef alınmıştır. Orta öğretimde gençleri iş yaşamına hazırlayan mesleki ve teknik öğretime öncelik verilmiştir. Türkiye’de mesleki ve teknik öğretime ağırlık verilmesinin temel nedenleri arasında, çeşitli tür ve düzeyde öğrenim görmüş nitelikli insangücü ve teknisyen açığını kapatmak, gelecekteki nitelikli insangücü gereksinimini karşılamak yer almaktadır.

Planlı kalkınma döneminde, eğitim hedeflerinin gerçekleştirilmesi konusunda sorunlar ortaya çıkmıştır. Bazı alanlarda hedeflerin üzerinde gerçekleşme olmuş, bazı alanlarda ise hedeflerin gerisinde kalmıştır. Mesleki ve teknik öğretimde gerek genel öğretimle karşılaştırıldığında, gerekse kendi içindeki dağılımda hedeflere uygun bir gelişme sağlanamamıştır.

KALKINMA PLANLARINDA DİN EĞİTİMİ OKULLARI VE DİĞER MESLEK LİSELERİ

Bu bölümde, imam hatip liseleri ve çeşitli bakanlıklara bağlı diğer meslek liselerine ilişkin kalkınma planlarında yer alan hedefler ve bunların gerçekleşme düzeyleri üzerinde durulmaktadır. Kalkınma planlarında, diğer meslek liseleri içinde yalnızca sağlık meslek liselerine ve tarım meslek liselerine ilişkin hedefler bulunmaktadır. Bu nedenle, bu liselerin hedef ve gerçekleştirmeleri ele alınmıştır.

³ Mahmut Âdem, *Türk Eğitiminin Ekonomik Politikası*, Bilim Matbaası, Ankara 1977, s. 126–127.

Planlı dönemin başında (1963-1964), ortaöğretim içinde genel eğitimin öğrenci oranı % 65; mesleki ve teknik eğitimin öğrenci oranı % 35'tir. Onbeş yıl sonra, 1978-1979 öğretim yılında ortaöğretim içinde mesleki ve teknik eğitimin oranının % 58, genel öğretimin % 42 olarak gerçekleşmesi hedeflenmiştir⁴. 1990 yılı için ulaşılması hedeflenen oran, mesleki ve teknik eğitim % 65; genel öğretim % 35'tir⁵. Eğitim ile istihdam arasındaki ilişkinin Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planında dikkate alındığı görülmektedir. İlk planda, eğitim olanaklarından yararlanmada fırsat eşitliği sağlanacağı, teknik eğitime önem verileceği, ilköğretim düzeylerinden sonraki öğretim düzeylerinde eğitimden yararlananların eğitime parasal katkısının sağlanacağı gibi ilkelere yer verilmiştir⁶.

Birinci ve Beşinci Plan dönemlerinin seçilmiş bazı yıllarındaki imam hatip liseleri, sağlık meslek liseleri ve tarım hayvancılık okulları öğrenci sayılarının hedef ve gerçekleştirmeleri çizelge 1'de verilmiştir.

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planında ilgili eğitim kurumlarına ilişkin sayısal hedef belirlenmiştir.

İkinci Beş Yıllık Plan döneminde eğitim düzeylerine ilişkin hedefler öğrenci sayıları yerine yeni kayıt olan öğrenci sayıları şeklinde belirlen-

Çizelge 1. İmam Hatip Liseleri, Sağlık Meslek Liseleri ile Tarım Okullarının Öğrenci Sayılarına İlişkin Plan Hedefleri ve Gerçekleşmeleri

Öğretim Yılı	İmam Hatip Liseleri			Sağlık Meslek Liseleri			Tarım ve Hayvancılık Liseleri		
	Hedef	Gerç.	Fark	Hedef	Gerç.	Fark	Hedef	Gerç.	Fark
1963-1964					2236			1066	
1968-1969*				2000	1500	- 500	1100	1200	+100
1972-1973*				6600	1900	- 4700	2000	1200	-800
1973-1974	11000	23795	+12795	8900	6809	- 2091		3559	
1977-1978	14500	26169	+11669	20000	15746	- 4264		2446	
1983-1984		76193		48000	17878	-30122		2640	
1986-1987		89666			21447			2217	

Kaynak: DPT. Kalkınma Planları.

DİE. Eğitim İstatistikleri.

* Yeni kayıt hedefi ve gerçekleşmesini içermektedir. Diğer yıllarda toplam öğrenci sayısı alınmıştır.

4 DPT. *Kalkınma Planı Birinci Beş Yıl* (1963-1967). Ankara 1963. s. 39.

5 DPT. *Yeni Strateji ve Kalkınma Planı. Üçüncü Beş Yıl* (1973-1977), Ankara 1973, s. 758.

6 DPT. *Kalkınma Planı Birinci Beş Yıl*. (1963-1967), s. 442

miştir. İkinci plan sonunda (1972-1973 öğretim yılı) sağlık kolejlerinde yeni öğrenci kaydı hedefi 6600 iken, gerçekleşme 1900 olmuştur. Tarım meslek liselerinde 1200 öğrenci kaydedilmiş, hayvan sağlığı ve orman tekniker okullarına öğrenci alınmamıştır. Görüldüğü gibi, ilk iki plan döneminde bu meslek liselerine ilişkin hedeflerin önemli oranda gerisinde kalmıştır.

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977)'nda, mesleki ve teknik orta öğretimin iş ve toplum hayatında gerek duyulan insan gücünü sağlamadaki yetersizliği yanında, bu okulları bitirenlerin yükseköğretime geçişteki sınırlılığı nedeni ile liselerin yüksek öğretime hazırlayan tek öğretim kurumu olarak bilinmesinin, liselerin yeni kayıt hedeflerinin aşılmasına yol açtığı belirtilmektedir⁷.

Üçüncü Planda, tarım meslek liselerinin %82'lik bir kapasitesinin atıl kaldığı da belirtilmektedir. Diğer yandan hayvan sağlığı okulları ile orman tekniker okulları plan hedeflerinin çok gerisinde kalarak alanlarındaki insan gücü gereksinmelerini karşılayamamışlardır⁸.

Üçüncü Beş Yıllık Plan döneminde, imam hatip liselerinde plan hedeflerinin üzerinde gerçekleşme sağlanmıştır. 1973-1978 yılları arasındaki dönemde imam hatip liselerinin yeni kayıt, toplam öğrenci sayısı ve mezun sayısı öngörülen hedeflerden daha yüksek gerçekleşmiştir. 1973-1974 öğretim yılı için plan hedefi toplam 11000 öğrenci iken, gerçekleşme çok daha yüksek düzeyde olmuş, 23795 öğrenciye ulaşmıştır. 1977-1978 öğretim yılı için plan hedefi öğrenci sayısını 14500 olarak belirlemiş iken, gerçekleşme 26169 öğrenci olmuştur.

İmam hatip lisesi öğrenci sayısındaki plan hedeflerini aşan gerçekleşme Türkiye'nin kalkınma politikasına ters bir eğilim göstermektedir. Daha çok teknik elemana gereksinmesi olan bir ülkede bu alanda kapasite yaratılması ekonomik ve toplumsal hedeflerin gerçekleştirilmesini yavaşlatacaktır. Bu okulların sayısal gelişmelerinin hızlanmasına neden olarak, eğitim araç ve gereçlerine olan gereksinmenin azlığı, tahsisli binalarda yatırım ve organizasyon bakımından okul açma kolaylığı belirtilmektedir⁹.

1973-1974 yılından itibaren hemşirelik, sağlık memurluğu, laborantlık ve çevre sağlığı dallarında öğrenimlerini sürdüren Sağlık Meslek Liselerinde sayısal gelişme okul sayısındaki artışa karşın yetersiz kalmış ve

7 DPT. *Yeni Strateji ve Kalkınma Planı Üçüncü Beş Yıl 1973-1977*. Ankara, 1973. s. 739.

8 DPT. *Aynı*. s. 752.

9 DPT. *Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989)*, Ankara 1979. s. 447.

plan hedeflerine ulaşamamıştır. 1973-1978 döneminde sağlık meslek liselerindeki gerçekleştirme plan hedeflerinin çok gerisinde kalmıştır¹⁰. Tüm öğretim yıllarında planda yer alan öğrenci sayısı hedefine ulaşılamamıştır. Mevcut okullar, ülkenin büyük gereksinme duyduğu sayı ve nitelikte yardımcı sağlık personelini yetiştirmekte yetersiz kalmıştır.

Eğitim sisteminin ekonomik yapıyla uyum içinde gelişmesi açısından büyük önem taşıyan tarım okulları, tarım alanındaki gelişmeleri izleyebilecek bir yapıdan uzak kalmışlar mezunlarının amaçlara uygun alanlarda çalışmaları sağlanamamıştır. Tarım okulları mezunları, tarım işletmelerinde değil devlet dairelerinde görev almaya devam etmiştir¹¹.

Üçüncü plan döneminde ortaöğretim düzeyindeki tarım okulları sayısında azalma olurken, I. devre okullarda yükselme olmuştur. Bunun nedeni bazı lise düzeyindeki tarım okullarının ortaokul düzeyine indirilmesidir. Mevcut tarım okullarının tam kapasite ile kullanılmadığı da belirtilmektedir. Lise düzeyindeki bazı tarım okullarının orta düzeye indirilmesinin statüsü tanımlanmamış insangücü yetiştirilmesine neden olduğu görüşü de belirtilmiştir¹². 1973-1974 öğretim yılında 50 olan II. devre okul sayısı 1977-1978 öğretim yılında 19'a inmiş, aynı dönemde I. devre tarım okulları sayısında da 20'den 35'e yükselme olmuştur¹³. Lise düzeyindeki tarım okullarının mezun sayılarında ise bu gelişime paralel olarak bir gerileme olmuş, 1973-1974 öğretim yılında 3559 öğrenci varken, 1977-1978 öğretim yılında öğrenci sayısı 2446'ya düşmüştür¹⁴.

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında ortaöğretim düzeyinde ve çeşitli mesleki eğitim okullarını kapsayan öğretim türlerinde hedefler belirlenmiştir. Ayrıca, sayısal gelişmenin gerçekleşmesinde mesleki-tekniğe eğitime ağırlık verilmesi öngörülmüştür¹⁵. Ancak, bu dönemde de gelişmeler mesleki eğitim lehine olmamıştır. Tarım meslek liseleri Türk tarımının gereksinimlerine ve yapısına uygun eleman yetiştirme amacına ulaşmada yetersiz kalmış ve mezunların başka alanlarda çalışmaları sürmüştür¹⁶.

10 DPT. *Aynı.* s. 450.

11 DPT. *Aynı.* s. 449.

12 DPT. *Aynı.* s. 449.

13 DPT. *Aynı.* s. 450.

14 DPT. *Aynı.* s. 450.

15 DPT. *Aynı.* s. 453.

16 DPT. 1986 Yılı Programı. Ankara, 1986, s. 320.

1983-1984 öğretim yılında da imam hatip liseleri önceki yıllara oranla gelişmiş durumdadır. Buna karşın, sağlık meslek liseleri plan hedefinin çok gerisinde kalmış, tarım okulları ise hemen hiç gelişmemiştir. Sağlık meslek liseleri için bu yılda plan hedefi 48000 öğrenci iken gerçekleşme 17878 öğrenci olmuştur. Tarım okullarında ise yaklaşık 200 öğrencilik artış sağlanabilmiştir.

İncelenen dönemin sonunda (1986-1987 öğretim yılı) imam hatip liseleri, tarım meslek liseleri ve sağlık meslek liselerinin durumu plan hedefleriyle uyumlu değildir. İmam hatip liseleri gelişmesini sürdürmüş ve öğrenci sayısı 89666'ya ulaşmıştır. Sağlık meslek liselerindeki öğrenci sayısı 21447 öğrenci ile yaklaşık on yıl önceki hedefi gerçekleştirmiş, tarım ve hayvancılık okulları, planlarda geliştirilmek istendiği belirtilmesine rağmen on yıl önceki durumdan daha geriye giderek 2217 öğrencide kalmıştır.

Görülüyor ki, beş kalkınma planı döneminde de din eğitimi, sağlık eğitimi ve tarım eğitimi konusundaki hedefler gerçekleştirilememiş bu konuda plansızlık örneği verilmiştir.

İMAM HATİP VE DİĞER MESLEK LİSELERİNDEKİ ÖĞRENCİ VE ÖĞRETMEN SAYILARININ GELİŞİMİ

Bu bölümde, imam hatip liseleri ile, tarım meslek liseleri, sağlık meslek liseleri, maliye meslek liseleri, meteoroloji meslek lisesi gibi diğer meslek liselerinin öğrenci, öğretmen sayılarındaki gelişmeler ve bunların birbirleriyle ilişkisi olarak değerlendirilebilecek bir öğretmen başına düşen ortalama sayıları genel hatlarıyla ele alınmıştır.

İmam Hatip Liseleri

Ele alınan dönem itibariyle imam hatip liselerinin öğrenci, öğretmen sayılarının ve öğrenci öğretmen oranlarının gelişimi bu kısımda verilmiştir.

Öğrenci Sayısı

İncelemenin ilk yılı (1977-1978 öğretim yılında) imam hatip liselerindeki toplam öğrenci sayısı 26177'dir. On yıllık dönem sonunda (1986-1987 öğretim yılında) öğrenci sayısı 89666'ya yükselmiştir. Bu dönemde

imam hatip lisesi öğrencilerinin yıllık ortalama artışı % 13,6 olarak gerçekleşmiştir. 1987-1988 öğretim yılında imam hatip öğrencisi sayısında azalma olmuş ve öğrenci sayısı 87972 olmuştur.

Çizelge 2 ve Grafik 1'de görüldüğü gibi, öğrenci sayısı artışı düzenli olup süreklilik göstermektedir.

Öğretmen Sayısı

İmam hatip liseleri kadrolu öğretmen sayısı 1977-1978 öğretim yılında 3050 iken 1986-1987 öğretim yılında 11522'ye yükselmiştir. Çizelge 3'de ve Grafik 1'de görüldüğü gibi, öğretmen sayısında sürekli bir artış sağlanmıştır. Öğretmen sayısı 1987-1988 öğretim yılında da artış göstermiş ve 11800'e ulaşmıştır. İmam hatip lisesi öğretmen sayısında on yıllık dönemde yıllık ortalama % 16,5'lik bir artış olmuştur.

Çizelge 2. İmam Hatip Liseleri ve Diğer Meslek Liselerinin Öğrenci Sayıları (1977-1978 ve 1986-1987 Dönemi)

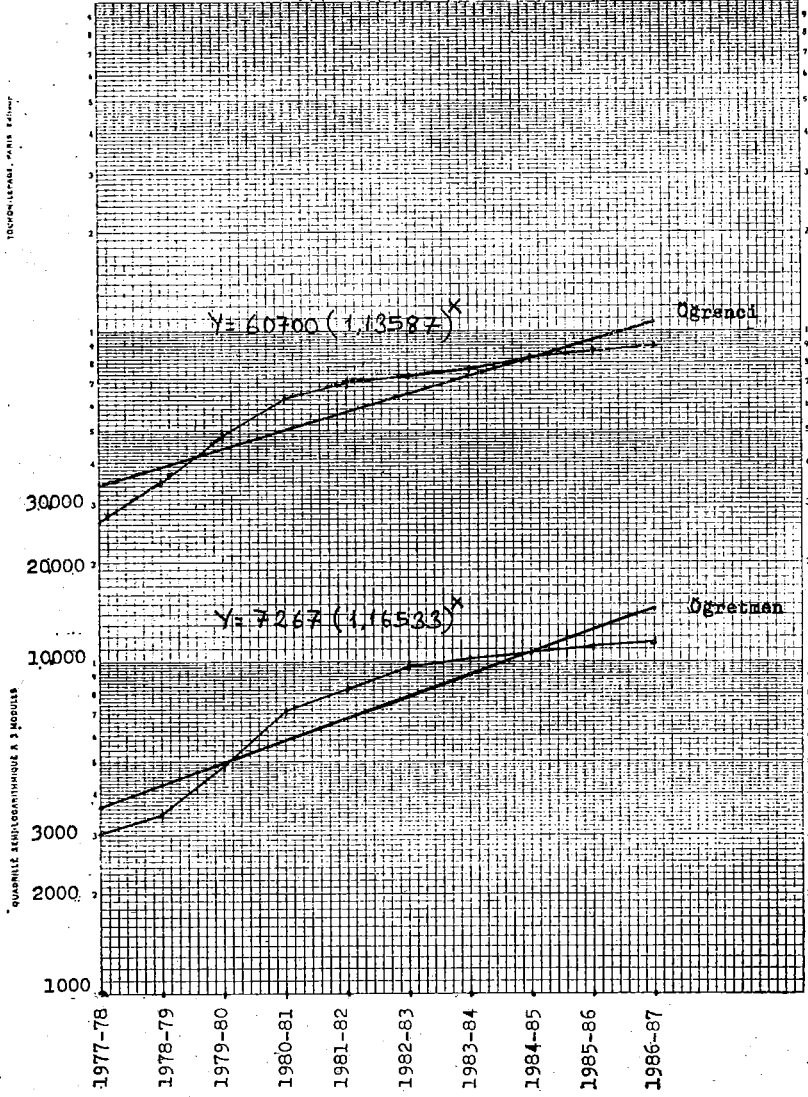
Öğretim Yılı	Tarım ve Hayvancılık Okulları	Meteoroloji Teknik Lisesi	Tapu ve Kadastro Mes. Lis.	Polis Koleji	Maliye Meslek Lisesi	Resmi Sağlık Mes lis.	İmam Hatip Liseleri
1977-78	2343	133	321	313	224	12 475	26 177
1978-79	2880	138	315	389	454	15 695	34 417
1979-80	3410	135	274	374	571	18 002	47 941
1980-81	3581	126	185	525	654	17 970	62 206
1981-82	2871	178	184	600	544	18 479	69 793
1982-83	2556	234	175	827	523	17 154	72 791
1983-84	2640	275	213	909	512	17 878	76 193
1984-85	2190	316	179	967	596	18 849	83 157
1985-86	2082	321	238	1450	616	19 744	87 560
1986-87	2217	321	275	1861	572	21 447	89 666

Kaynak: DİE, Eğitim istatistikleri

Bir Öğretmene Düşen Ortalama Öğrenci Sayısı

İmam hatip liselerinde öğretmen başına düşen ortalama öğrenci sayısının hesaplanmasında çok sayıda imam hatip lisesine bağlı ortaokul bulunması nedeniyle güçlük bulunmaktadır. İstatistiklerde yer alan lise

GRAFİK I
İMAM HATİP LİSELERİ ÖĞRENCİ VE ÖĞRETMEN SAYILARININ
ZAMANSAL EVRİMİ*
(1977-1978, 1986-1987 Dönemi)

Çizelge 3. İmam Hatip Liseleri ve Diğer Meslek Liselerinin Kadrolu Öğretmen Sayıları
(1977-1978 ve 1986-1987 Dönemi)

Öğretim Yılı	Tarım ve Hayvancılık Okulları	Meteoroloji Teknik Liseleri	Tapu ve Kadastro Mes. Lis.	Polis Koleji	Maliye Meslek Liseleri	Resmi Sağlık Mes. Lis.	İmam Hatip Liseleri
1977-78	220	5	13	19	8	558	3 050
1978-79	269	7	14	17	13	772	3 498
1979-80	320	5	14	38	20	1 192	4 851
1980-81	328	7	14	39	21	1 017	7 081
1981-82	304	5	14	38	20	1 028	8 236
1982-83	315	6	14	38	21	1 092	9 739
1983-84	297	6	14	53	15	1 177	10 308
1984-85	240	6	13	53	21	1 346	10 596
1985-86	238	12	17	92	30	1 464	11 098
1986-87	232	10	19	144	29	1 541	11 522

Kaynak: DİE. Eğitim İstatistikleri

düzeyi öğretmen ve öğrenci sayılarına göre yapılan hesaplamalarda öğretmen başına düşen ortalama öğrenci sayısının çok düşük olduğu görülmüştür. Lise düzeyindeki öğretmen ve öğrenci sayılarına göre yapılan hesaplamalara göre, 1977-1978 öğretim yılında bir öğretmene ortalama 9 öğrenci düşmektedir. 1986-1987 öğretim yılında bu sayı 8 olmuştur.

Lise ve ortaokul kısımlarının birlikte ele alındığı imam hatip okullarındaki öğretmen ve öğrenci sayılarının ve bir öğretmene düşen ortalama öğrenci sayısının inceleme dönemindeki gelişimi çizelge 4'de verilmiştir. Çizelge 4'e göre, 1977-1978 öğretim yılında öğretmen başına düşen ortalama öğrenci sayısı 27'dir. 1986-1987 öğretim yılında bu sayı 21 olmuştur.

Görüldüğü gibi, imam hatip okullarındaki öğrenci ve öğretmen sayılarındaki artışlar, kalkınma planlarında sayısal hedefler saptanan ve öncelik verilen mesleki ve teknik okullardakinin aksine düzenli ve hızlı olmuştur. Diğer yandan, öğretmen başına düşen öğrenci sayısında da son on yıllık dönem içinde azalma olmuştur. Bu bir anlamda Türkiye'de din eğitimiye önem verildiğinin bir göstergesidir. Ancak bu önem, Türkiye'nin kalkınma ve sanayileşme amaçları ile tutarlılık göstermemektedir.

Çizelge 4. İmam Hatip Okullarında (Lise ve Ortaokul) Öğretmen Başına Düşen Ortalama Öğrenci Sayısının Gelişimi (1977—1978; 1986—1987 Dönemi)

Öğretim Yılı	Öğrenci Sayısı (1)	Öğretmen Sayısı (2)	Öğretmen Başına Düşen Ortalama Öğrenci Sayısı (1/2)
1977—78	134 517	4 925	27,3
1978—79	148 690	5 289	28,1
1979—80	178 013	6 082	29,2
1980—81	201 004	7 768	25,9
1981—82	216 864	9 212	23,5
1982—83	219 931	10 537	20,9
1983—84	220 991	11 113	19,9
1984—85	228 973	11 334	20,2
1985—86	238 025	11 439	20,8
1986—87	249 863	11 824	21,1

Kaynak: Eğitim İstatistikleri

Tarım ve Hayvancılık Okulları

Bu kısımda tarım ve hayvancılık okulları öğrenci, öğretmen ve öğretmen başına düşen ortalama öğrenci sayılarının gelişimi üzerinde durulmuştur.

Öğrenci

Çizelge 2 ve grafik 2'de görüldüğü gibi, 1977—1978 ve 1986—1987 öğretim yılları arasında tarım ve hayvancılık okullarının toplam öğrenci sayısında % 5 oranında azalma olmuştur. 1977—1978 öğretim yılında 2343 olan öğrenci sayısı, 1980—1981 öğretim yılında 3581'e yükselmiş ve 1986—1987 öğretim yılında 2217'ye düşmüştür.

Tarımda verimlilik sorunu olan, tarım alanlarını gereğince değerlendiremeyen bir ülkede tarım eğitiminin bu denli geriye atılması ve mevcut durumun da aşağı çekilmesi önemli kayıplar oluşturacaktır. Tarımda verimliliğin artırılması, mevcut tarım alanlarından en iyi şekilde yararlanılması ancak, tarım konusunda eğitim görmüş nitelikli insangücü ile mümkündür. Diğer yandan bu insanların varlığı, ziraat mühendislerinden daha çok yararlanılabilmesini sağlayacaktır. Ara insangücünün yeterli düzeyde sağlanabilmesi ile yüksek nitelikli insangücünün etkinliği artırılabilir.

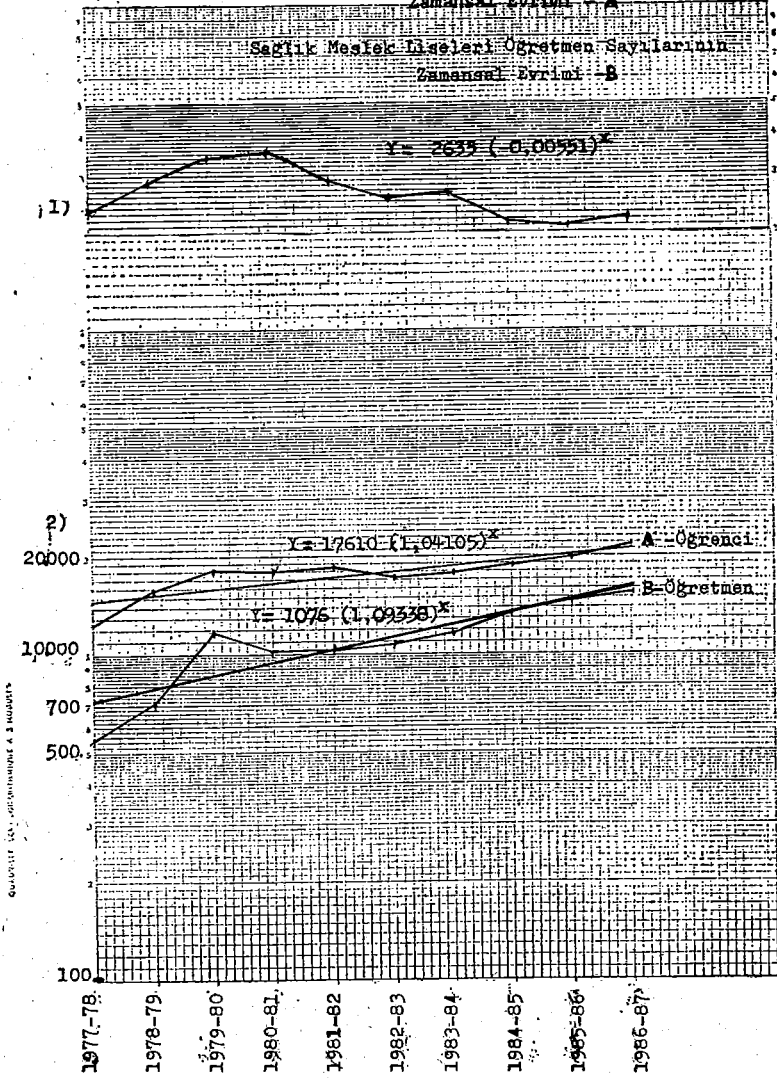
Bilindiği gibi tarım sektörü Türkiye'nin ağırlıklı olarak işgücü istihdam eden sektörüdür. 1986 istatistiklerine göre istihdam edilen nüfusun yüzde 58'i tarım sektöründe yer almaktadır. İstihdam edilenlerin sanayi sektöründeki oranı yüzde 17, hizmet sektöründeki oranı yüzde 25'dir. Oysa tarımdaki istihdam oranı A.B.D.'de yüzde 3, Federal Almanya'

GRAFİK 2

1) Tarım ve Hayvancılık Okulları Öğrenci Sayılarının Zamansal Evrimi

2) Sağlık Meslek Liseleri Öğrenci Sayılarının Zamansal Evrimi - A

Sağlık Meslek Liseleri Öğretmen Sayılarının Zamansal Evrimi - B

da yüzde 4, İngiltere'de yüzde 2, Japonya'da yüzde 10, Fransa'da yüzde 8'dir¹⁷. Bilindiği gibi hemen tüm gelişmiş ülkelerde tarım sektörü çalışanlarının istihdam edilen nüfus içindeki oranları sanayi ve hizmet sektörüne oranla çok düşüktür. Bunun anlamı, çok az sayıda insan, verimliliği yüksek yöntemlerle diğer insanların beslenme gereksinmesini karşılamaktadır. Yine bu ülkelerde, besin maddeleri açısından dış ülkelere bağımlılığın sözkonusu edilemeyeceği gibi, diğer ülkelere tarım ürünleri ihraç da edebilmektedirler.

Öte yandan, tarım ülkesi olmakla övünen Türkiye, aktif nüfusunun yarısından çoğunu tarım sektöründe çalıştırmasına karşın insanların beslenme sorunlarını çözememiştir. Tarımda verimlilik çok düşüktür. Geleneksel yöntemler çoğunlukla sürdürülmekte, buna karşın tarım kesiminin geliştirilmesini sağlayacak nitelikli insangücünün, teknisyen düzeyindeki insangücünün yetiştirilmesi de gerçekleştirilememektedir. Çok az sayıda olan ve mezun edilen tarım okulu mezunlarının sadece bir bölümünün tarımda çalıştığı, diğerlerinin memurluk, diğer hizmetler ve yükseköğretime yöneldikleri ifade edilmektedir. Bu sorun, günümüzde de, kalkınma planlarında dile getirilmekle birlikte sürmektedir.

Öğretmen Sayısı

Çizelge 3'e göre, tarım ve hayvancılık okullarında kadrolu öğretmen sayısının gelişiminde büyük bir düzensizlik görülmektedir. 1977-1978 öğretim yılında 220 olan öğretmen sayısı, 1980-1981 öğretim yılında 328'e ulaşmıştır. 1986-1987 öğretim yılında bu okulların toplam kadrolu öğretmen sayısı 232'ye düşmüştür. Başlangıç yılı ve bitiş yılı arasındaki 12 öğretmen artışı bir artış olarak görmek mümkün değildir. Bu durum, tarım eğitimine 1980 yılından sonra verilen önemin bir göstergesi olarak da değerlendirilebilir.

Bir Öğretmene Düşen Ortalama Öğrenci Sayısı

Tarım ve hayvancılık okullarında öğrenci ve öğretmen sayılarındaki gelişimin yetersizliğinin dikkat çekecek ölçüde olumsuz olması yanında öğretmen başına düşen ortalama öğrenci sayısında diğer okullara oranla bir rahatlık vardır. Bu okullarda, bir öğretmene ortalama olarak 10 öğrenci düşmektedir. İncelemenin başlangıç yılında yaklaşık 11 öğrenci iken, 1986-1987 öğretim yılında yaklaşık 10 öğrenciye düşmüştür (Çizelge 5).

¹⁷ Ana Britannica, 1986 Karşılaştırılmalı Ulusal İstatistikler.. Ana Yayıncılık ve Sanat Ürünleri Pazarlama A.Ş. İstanbul 1986. s. 40-45.

Çizelge 5. Diğer Meslek Liseleri Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayıları (1977—1978 ve 1986—1987 Dönemi)

Öğretim Yılı	Tarım ve Hayvancılık Okulları	Meteoroloji Teknik Lisesi	Tapu ve Kadastro Mes. Lis.	Polis Koleji	Maliye Meslek Lisesi	Resmi Sağlık Mes. Lis.
1977-78	10.7	26.6	24.7	16.5	28.0	22.4
1978-79	10.7	19.7	22.5	22.9	34.9	20.3
1979-80	10.7	27.0	19.6	9.8	28.6	15.1
1980-81	10.9	18.0	13.2	13.5	31.1	17.7
1981-82	9.4	35.6	13.1	15.8	27.2	18.0
1982-83	8.1	39.0	12.5	21.8	24.9	15.7
1983-84	8.9	45.8	15.2	17.2	34.1	15.2
1984-85	9.1	52.7	13.8	18.2	28.4	14.0
1985-86	8.7	26.8	14.0	15.8	20.5	13.5
1986-87	9.6	32.1	14.5	12.9	19.7	13.9

Kaynak: DİE. Eğitim İstatistikleri

Tarım ve hayvancılık okullarındaki öğretmen başına düşen ortalama öğrenci sayısı ortaöğretim düzeyindeki okulların pek çoğundan daha düşüktür. Bu durum, meslek eğitiminin bir gereği olarak kabul edilebilir. Bununla birlikte, öğretmen başına düşen öğrenci sayısının azlığı, öğrenci başına düşen harcamanın (öğrenci maliyetinin) de artmasına yol açmaktadır.

Sağlık Meslek Liseleri

Yardımcı sağlık personeli, ülkedeki sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması, doktorların daha etkili çalışabilmeleri açısından önem taşımaktadır. Ancak, Türkiye’de yardımcı sağlık personeli gereksinmesi karşılanamamıştır. Bunun sonucunda temel sağlık hizmetlerinin verilmesi olumsuz yönde etkilenmiştir¹⁸. 1987 ve 1988 yılları arasında sağlık personeli açığı önemli oranda artış göstermiştir.

Çizelge 6’da görüldüğü gibi, hekimi olmayan sağlık ocağı sayısında azalma sağlanmışken, yardımcı sağlık personeline duyulan gereksinme sağlık ocağı ve sağlık evi sayısındaki artışla birlikte artmıştır. Bu durumda, yardımcı sağlık personeli yetiştiren kurumların gelişiminin taşıdığı önem de artmaktadır.

18 DPT. 1989 Yılı Programı. Ankara, 1989, s. 332.

Çizelge 6. Sağlık Ocağı ve Sağlık Evlerindeki Sağlık Personeli Gereksinimleri (Adet)

	1987	1988
Sağlık Ocağı	3.153	3.205
Sağlık Evi	10.123	10.450
Hekimi Olmayan Sağlık Ocağı	576	508
Hemşiresi Olmayan Sağlık Ocağı	676	720
Sağlık Memuru Olmayan Sağlık Ocağı	964	973
Ebesi Olmayan Sağlık Evi	2.940	3.561

Kaynak: DPT. 1989 Yılı Programı, 1989, s. 332.

Sağlık meslek liseleri, Türkiye'nin gereksinim duyduğu yardımcı sağlık personelini yetiştirmektedir.

Öğrenci Sayısı

Çizelge 2 ve Grafik 2'de görüldüğü gibi, resmi sağlık meslek liseleri 1977-1978 öğretim yılında 12475 öğrenciye sahipken bu sayı, yıllık ortalama % 4,1 artış göstererek 1986-1987 öğretim yılında 21447'ye çıkmıştır. 1979-1980 öğretim yılına kadar yüksek bir artış sağlanmış, bu yıldan 1982-1983 öğretim yılına değin de bir düşüş ve durgunluk görülmüştür. 1982-1983 öğretim yılından itibaren de sağlık meslek liseleri öğrenci sayısında yavaş ancak düzenli bir artış görülmektedir. Bununla birlikte, bu okullar daha önce üzerinde durulduğu gibi, Türkiye'nin gereksinim duyduğu ve karşılanmamış olan yardımcı sağlık personelini karşılayacak düzeyde geliştirilememiştir.

Öğretmen Sayısı

Çizelge 3 ve Grafik 2'ye göre, öğrenci sayısındaki artışa paralel olarak 1977-1978 ve 1979-1980 öğretim yılları döneminde öğretmen sayısında yüksek artış sağlanmıştır. 1980-1981 öğretim yılında meydana gelen düşüşten sonra, yavaş ancak düzenli bir artış sağlanmıştır. 1977-1978 öğretim yılında 558 olan öğretmen sayısı on yılda yıllık ortalama % 9,3 oranında bir artış göstererek 1986-1987 öğretim yılında 1541'e ulaşmıştır. Görüldüğü gibi bu dönemde öğretmen sayısındaki yıllık ortalama artış oranı öğrenci sayısındaki yıllık ortalama artıştan daha yüksek olmuştur.

Bir Öğretmene Düşen Ortalama Öğrenci Sayısı

İnceleme konusu dönemde sağlık meslek liselerindeki bir öğretmene düşen ortalama öğrenci sayısında azalma olmuştur. Bu durum, öğretimin niteliği açısından olumlu bir gelişme sayılabilir. Çizelge 5'e göre,

1977-1978 öğretim yılında bir öğretmene ortalama 22 öğrenci düşerken, bu sayı 1986-1987 öğretim yılında 14'e düşmüştür. Bu azalış da 1980-1981 ve 1981-1982 öğretim yılları dışında düzenli bir evrim göstermiştir.

Meteoroloji Teknik Lisesi

Meteoroloji Teknik Lisesi öğretmen sayısı on yıllık dönemde yıllık ortalama yüzde 7'lik bir artışla 5'den 10 a yükselmiştir. Buna karşın öğrenci sayısı bu dönemde % 9.2 oranında artarak 133'den 321'e yükselmiştir.

Öğretmen başına düşen öğrenci sayısında da sürekli değişimler olmuş, 1977-1978 öğretim yılında öğrenci-öğretmen oranı 26,6 iken 1986-1987'de 32'ye yükselmiştir.

Tapu ve Kadastro Meslek Lisesi

Tapu ve Kadastro Meslek Lisesi öğrenci sayısı 1977-1978 ve 1986-1987 öğretim yılları arasındaki on yıllık dönemde yıllık ortalama % 1,5 oranında azalma göstererek 321'den 275'e düşmüştür. Buna karşın öğretmen sayısında yıllık ortalama % 3,9 yükselme olmuş, aynı dönemde 13'den 19'a çıkmıştır. Bu okuldaki öğrenci-öğretmen oranı da ele alınan dönemde çeşitli yıllarda farklılaşarak 24,7 den 14,5'e düşmüştür. Bu değişmelerin en önemli nedeni öğretmen sayısındaki durağanlığa karşın, öğrenci sayısındaki artış veya düşüşler olmaktadır.

Polis Koleji

Polis kolejlerindeki toplam öğrenci sayısı ele alınan on yıllık dönemde yıllık ortalama % 19,5 oranında yükselmiştir. 1977-78 öğretim yılında öğrenci sayısı 313 iken 1986-87 öğretim yılında 1861 olmuştur. Aynı dönemde öğretmen sayısında yıllık ortalama % 22,5 oranında artış sağlanmış, kadrolu öğretmen sayısı 19'dan 144'e çıkmıştır. Öğrenci öğretmen oranında da yıldan yıla farklılaşma olmuş, bu dönem başında bir öğretmene düşen ortalama öğrenci sayısı 16,5 iken dönem sonunda yaklaşık 13'e düşmüştür.

Maliye Meslek Lisesi

Maliye meslek liselerinin, maliye örgütünün personel gereksinmesi açısından büyük önem taşıdığı düşünülmektedir. Her yıl yüzlerce kişi-

nin istihdam edilmeye başlandığı maliye örgütü amaçlarına uygun eleman yetiştiren bu okulların öğrenci sayılarındaki yükselme sahip oldukları öneme koşut gelişmemiştir. 1977-78 öğretim yılında toplam 224 öğrencisi olan bu okulların öğrenci sayısı yıllık ortalama yüzde 9,8'lik bir artışla 1986-1987 öğretim yılında 572'ye ulaşmıştır. Bu okullardaki kadrolu öğretmen sayısı da bu dönemde yıllık ortalama yüzde 13,7 oranında artarak 8'den 29'a çıkmıştır. Maliye meslek liselerinin ortalama öğrenci öğretmen oranı ele alınan dönemde iyileşme göstermiş, 28'den 19,7'ye inmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuçlar

Günümüzde eğitim, ekonomik yapının tamamlayıcısı olmak zorundadır. Gelişen teknoloji ve ekonomik yapının gereksindiği nitelikli insangücünü yetiştirme sorumluluğu, eğitim sisteminin kalkınmadaki yeri ve önemini de artırmaktadır. Bu önem, sanayileşme çabaları ile birlikte eğitim sisteminin özellikle mesleki ve teknik eğitim alanında yoğunlaşmasına gereklilik duymaktadır.

Türk eğitim sistemi, planlı kalkınma politikası izlemeye ve sanayileşmeye yönelen Türkiye'nin kalkınma hedeflerine uygun bir gelişim göstermemiştir. Din eğitimi okulları olan imam hatip liselerinin gelişimi planlı kalkınma politikasına, sanayileşme çabalarına ve laik eğitim amaçlarına ters bir gelişim göstermiştir. Buna karşın, ülkenin bir çok farklı alandaki ara insangücü gereksinmesini karşılamaya yönelen ve kalkınma planlarında da geliştirilmelerine gerek duyulduğu belirtilen diğer meslek liselerinde gelişme olmamış, bazılarında da gerileme olmuştur.

İmam hatip liselerinde öğretmen ve öğrenci sayıları düzenli ve sürekli bir artış göstermiştir. Diğer meslek liselerinde ise, öğrenci ve öğretmen sayılarındaki artışlar imam hatip liselerine oranla çok düşük kalmıştır.

Öneriler

1. Eğitim planlaması, ülkenin gerek duyduğu meslek elemanlarını yetiştirmeye yönelik olarak yapılmalıdır.

2. Eğitim planları ve gerçekleştirmeleri arasında ortaya çıkan farklılıkları azaltacak bir yönetim ve denetim mekanizması kurulmalıdır. Bu konudaki yasal düzenlemeler geciktirilmemelidir.

3. Türkiye'nin tarım ve sağlık alanlarındaki nitelikli insan gücü gereksinmesini karşılamak için bu okulların kapasitelerinin tam kullanımı ve bu alanlara daha çok kaynak ayrılması sağlanmalıdır,

4. Ülkenin imam hatip ve diğer din görevlileri gereksinmesi dikkate alınarak ve yalnızca bu gereksinmeye yönelik olarak imam hatip okulları açılmalıdır.

5. Belirli bir mesleğe yönelik eğitim veren ve ara insan gücü yetiştiren meslek liselerinin öğretim alanlarındaki insan gücü gereksinmesini karşılayacak kapasiteye ulaştırılması sağlanmalıdır.

6. Diğer meslek liseleri mezunlarının çalışacağı alanlardaki insan gücü gereksinmeleri öncelikle bu okulların mezunlarıyla karşılanmalıdır. Meslek lisesi mezunlarının alanlarında çalışmalarını destekleyecek ve özendirerek bir sistem kurulmalıdır.

KAYNAKÇA

- Adem, Mahmut. *Türk Eğitiminin Ekonomik Politikası*. Bilim Matbaası. Ankara, 1977.
- . *Kalkınma Planlarında Eğitimimizin Hedefleri ve Finansmanı*. A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayın. No. 109. Ankara, 1982.
- Akyüz, Yahya. *Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1988'e) Genişletilmiş 3. Baskı*. A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No. 160, Ankara, 1989.
- Ana Britannica. 1986 *Karşılaştırmalı Ulusal İstatistikler* Ana Yayıncılık ve Sanat Ürünleri Pazarlama A.Ş. İstanbul, 1986.
- Binzet, Turgut. *Din Eğitiminde Gerçekleştirilen Gelişmeler (1969—1979)*. A.Ü. Eğitim Fakültesi, 1981. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Coombs, Philip H. *Eğitim Planlaması Nedir?* (Çev. Cemal Mihçioğlu). Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Dairesi Yayınları No. 19, Ankara, 1973.
- Çömlekçi, Necla. *Türkiye'nin İktisadi Kalkınmasında Eğitimin Rolü*. Eskişehir İ.T.İ.A. Yayınları, Ankara, 1971.
- Devlet İstatistik Enstitüsü. *Milli Eğitim İstatistikleri Mesleki ve Teknik Öğretim. (1977—1978'den 1985—1986'ya kadar)*.
- . *Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 1986—1987*, Ankara, 1988.
- . *Türkiye İstatistik Yıllığı*. 1981; 1985; 1987. Ankara.
- Devlet Planlama Teşkilatı. *Kalkınma Planı Birinci Beş Yıl (1963—1967)*. Ankara, 1963.
- . *Kalkınma Planı İkinci Beş Yıl (1968—1972)*. Ankara, 1967.

———. *Yeni Strateji ve Kalkınma Planı Üçüncü Beş Yıl 1973—1977*. Ankara, 1973.

———. *Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979—1983)*. Ankara, 1979.

———. *Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985—1989)*. Ankara, 1985.

———. *1986 Yılı Programı*. Ankara, 1986.

———. *1989 Yılı Programı*. Ankara, 1989.

Oğuzkan, Turhan. (ed.) *Türkiye’de Ortaöğretim ve Sorunları*. Genişletilmiş İkinci Baskı. Hisar Eğitim Vakfı, Yayın No. 1. 1986. İçinde Mahmut Âdem ve Turhan Oğuzkan. “Ortaöğretimde Sayısal Gelişmeler” adlı bölüm.

Türk Dil Kurumu. *Atatürk’ün Milli Eğitimimizle İlgili Düşünce ve Buyrukları*. (Bugünkü Dile Aktaran: Vasfi Bingöl). Ankara, 1979.